

IV. KONSTITUCINĖ TEISĖ

KELETAS KONSTITUCINIO TEISMO, VIENO IŠ KONSTITUCINĖS DOKTRINOS KŪRĖJŲ, VEIKLOS ASPEKTŲ¹

Egidijus Jarašiūnas

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Gedimino pr. 36, 2000 Vilnius
Telefonas 22 73 17

Spaudai pateikta 1999 m. kovo 20 d.

Santrauka

Konstitucinis Teismas – ypatingas doktrinos kūrėjas. Pažymėtina, kad, įtvirtinant Lietuvos konstitucinėje sistemoje konstitucinės justicijos institutą, buvo vadovaujamosi konstitucinėje teisėje žinomomis doktrinomis, prieškarinio mokslinės minties paveldu. Taigi pačios institucijos atsiradimas pažymėtas doktrinos ženklu.

Konstitucinis Teismas – valstybės institucija, sprendžianti ginčus dėl teisės aktų konstitucingumo. Konstitucinio Teismo sprendimai – teisinė praktika, atskleidžianti Konstitucijoje įkūnytas teises idėjas, vertybes. Konstitucinio Teismo nutarimuose gausu doktrinos elementų. Doktrina parodo Teismo vertybinę orientaciją, mąstymo eigą. Teismo vertinimai – tai mokslinio pobūdžio vertinimai. Žinoma, Konstitucinio Teismo tyrimų temas lemia subjektų, turinčių teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą, prašymai.

Konstitucinio Teismo keliamų teisės idėjų įtaka teisei praktikai, teisės mokslui, visuomenės teisei sąmonei akivaizdi. Atrodytų, jau galima kalbėti apie Teismo formuluojamų idėjų, teorijų, koncepcijų sistemą. Tai ir būtų Teismo kuriama doktrina.

Straipsnyje, nesiekiant pateikti Konstitucinio Teismo plėtojamos doktrinos įvertinimo, bandoma panagrinėti, kaip plėtojamos atskiros teisinės koncepcijos: pagrindinių teisių ir laisvių, valdžių padalijimo, teisinės valstybės, kaip Teismas sprendimas po sprendimo išryškina vis naujus šių idėjų aspektus.

Konstitucinio Teismo, kaip konstitucinės doktrinos kūrėjo, veiklos analizė leidžia teigti, kad Konstitucinis Teismas pirmenybę teikia konstitucinės teisės klasikinei mokyklai būdingiems teisiniams metodams. Tiesa, kai kuriuose sprendimuose teisinė argumentacija sustiprinta kitų socialinių mokslų žiniomis. Kol kas šių atsitiktinių atvejų nedrįstume laikyti ryškėjančia tendencija.

Konstitucinis Teismas – ypatingas konstitucinės doktrinos kūrėjas. Teisinės koncepcijos, kuriomis grindžiami Konstitucinio Teismo sprendimai – reikšminga lietuviškos konstitucinės doktrinos dalis. Todėl galima kalbėti apie šios institucijos sprendimų argumentacijos reikšmę ne tik teisės praktikai, bet ir teisės mokslui. Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas, kaip teisės aktai atitinka konstituciją, nuolatos plėtoja pagrindinių teisių ir laisvių, valdžių padalijimo, teisinės valstybės ir kitas konstitucines teorijas. Tik taip galima atskleisti Konstitucijos, kaip normų, principų ir vertybių sistemos, turinį. Konstitucinio Teismo sprendimuose keliamų idėjų įtaka akivaizdi ir visuomenės teisinės sąmonės ugdymo požiūriu. Konstitucinio Teismo, kaip konstitucinės doktrinos kūrėjo, veiklos aspekto analizė leidžia daryti išvadą, kad savo teisinėse paieškose Lietuvos konstitucinė justicija prioritetą teikia klasikinei konstituci-

¹ Straipsnis parengtas pagal 1998 m. gruodžio 15 d. Lietuvos žmogaus teisių centro, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Amerikos centro organizuotoje konferencijoje “Visuotinė žmogaus teisių deklaracija ir žmogaus teisių raida” skaitytą pranešimą.

nės teisės mokyklai būdingiems teisinio tyrimo metodams, teisinėms konstrukcijoms ir idėjoms.

1. Teisinės idėjos, teorijos, koncepcijos – teisinės tikrovės dalis, paprastai apibūdinama žodžiu “doktrina”. Šiuo terminu apibrėžiama tiek atskiro mokslininko, tiek tam tikros pakraipos mokslininkų, tiek visos šalies ar, pačia plačiausia prasme, teisės mokslo suformuluotų idėjų, pažiūrų, teorijų apie teisinio reguliavimo esmę, dėsningumus, raidos tendencijas visuma. Matyt, galima sutikti su J. L. Bergeliu, kad “doktrina apibrėžtina kaip autoritetinga rašytinė ir mokslinė nuomonė” [1, 68].

Doktrina nėra tai, kas būtų griežtai atskirta nuo teisės normų, teisinės praktiko. Idėjų pasaulį lemia šios teisės raiškos kryptys. Kita vertus, idėjos, teorijos, koncepcijos kuriamos siekiant ne tik suprasti teisinį gyvenimą, bet ir daryti jam poveikį, jį keisti.

Konstitucinės teisės doktrina – mokslinis konstitucinės teisinės tikrovės vertinimas. Tai įvairios mokslinės pažiūros, koncepcijos, teorijos, idėjos, dėstomos straipsniuose, mokslo veikaluose, konferencijose ir seminaruose, mokslininkų diskusijose. Taigi galime kalbėti apie įvairius autorius, mokslinius žanrus, įvairias pažiūras. Pažiūras, kurių reikšmingumas visuotinai pripažįstamas.

Nors egzistuoja autorių nuomonių ir pažiūrų įvairovė, tačiau, matyt, analizuojant šalies konkrečios epochos teisinių idėjų visumą galima rasti bendrų ypatybių, atskleisti jose įkūnytas tam tikras teisinio mąstymo bendrybes. Tai sudaro prielaidą kalbėti apie tam tikras “teisines mokyklas”, jų įtaką teisiniam gyvenimui. Lietuvos konstitucinės teisės mokslo, konstitucinių idėjų raida dar laukia savų tyrinėtojų. Vertas dėmesio ir šiuolaikinis konstitucinės teisės mokslo etapas – su savomis tendencijomis, būdingiausiomis idėjomis, vienokiu ar kitokiu istorinės tradicijos perėmimu ir jos tęsimu.

Lietuvos konstitucinės teisinės doktrinos raida, ypač dabartinis jos etapas, kol kas rimčiau netyrinėta. Nepretenduodamas įvertinti nūdienos konstitucinių idėjų ir požiūrių visumos, siūlyčiau atkreipti dėmesį į naujo konstitucinės teisės autoriaus atsiradimą, kai kurias būdingiausias jo plėtojamas idėjas. Taigi į nūdienos konstitucinę mintį žvelgiame tokiu aspektu: kaip konstitucinių idėjų, principų, teorijų ir koncepcijų fone atrodo Konstitucinio Teismo, kaip konstitucinės doktrinos kūrėjo, keliamos teisinės idėjos.

2. Naujasis konstitucinių teisinių doktrinų autorius, atsiradęs Lietuvoje įtvirtinus konstitucinės kontrolės institutą – ypatingas. Tai – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Paprastai pagrindiniai teisinių koncepcijų, idėjų kūrėjai ir skleidėjai yra teisės mokslininkai, profesinės, teisės mokymo ir mokslo įstaigos. Būtent jų darbai – tai, kas paprastai apibūdinama žodžiais “teisės doktrina”: įvairios idėjos, mintys konstitucinės teisės srityje, ir yra konstitucinė doktrina.

Konstitucinis Teismas – ypatingas konstitucinės teisinės doktrinos kūrėjas. Pirmiausia todėl, kad jis pats atsirado pradėjęs plėtoti konstitucinę doktriną. Vienu atveju pačią konstitucinės justicijos doktriną kūrė pats teismas (JAV Aukščiausiojo Teismo pavyzdys), kitu atveju (Europoje) mokslininkų teorijos paakino sukurti konstitucinės justicijos institucijas. Matyt, neatsitiktinai kalba apie europietišką konstitucinės justicijos modelio raidą pradedama beveik Biblijos žodžiais: “Pradžioje buvo Kelsenas” [2, 42]. Konstitucinių doktrinų studijos – viena iš konstitucinės justicijos atsiradimo Lietuvoje prielaidų. “Kuriant konstitucinės priežiūros institucijos modelį iš esmės buvo vadovujamasi lyginamojoje konstitucinėje teisėje žinomomis doktrinomis. Tiesa, (...) formuojant Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo mokslinę koncepciją įtaką darė prieškarinio mokslinės minties paveldas” [3, 41]. Antra, Konstitucinis Teismas – tai valstybės institucija, sprendžianti konstitucinius ginčus, priimanti sprendimą, atitinka teisės aktas Konstituciją ar jos neatitinka. Trečia, Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas bylas, interpretuoja Konstituciją, atskleidžia jos principų, normų esmę. Konstitucinio Teismo sprendimai – ne tik teisės doktrina besiremianti teisinė praktika, bet ir praktika, pati tiesiogiai formuojanti ar plėtojanti teisės doktriną. Praktika, atskleidžianti Konstitucijoje įkūnytas teises idėjas. Ketvirta, Konstitucinis Teismas, priešingai negu kiti konstitucinės doktrinos autoriai, pats nesirenka savo tyrinėjimų temų. Konstitucinės teisės problemas Konstitucinis Teismas nagrinėja tik sprenddamas bylas dėl konkrečių teisės aktų ar normų konstitucingumo. Temas Konstitucinio Teismo tyrimams parenka subjektai, galintys

kreiptis į jį su prašymais nustatyti, ar teisės aktai atitinka Konstituciją. Tiksliau, tyrimų temas lemia realios teisinio gyvenimo problemos. Todėl ne visi konstitucinės teisės klausimai vienodai detalai nagrinėjami. Aišku viena: kuo karštesnės diskusijos ar susirėmimai, kuo klausimas problemiškesnis, tuo didesnė tikimybė, kad bus kreiptasi į Konstitucinį Teismą. Tik tuomet Konstitucinis Teismas ims nagrinėti problemą, ir jau nuo jo vieno priklausys, ar svari bus motyvacija, ar paieškos bus vieningos. Ir pagaliau penkta aplinkybė: Konstitucinio Teismo keliamų koncepcijų ar atskirų idėjų teisiniai padariniai yra ypatingi. Šiomis koncepcijomis ar idėjomis grindžiama visiems privaloma nutarimo rezoliucinė dalis. Taip Konstitucinio Teismo paieškos doktrinos srityje įgyja papildomą svarbą.

Konstituciniai ginčai kyla dėl klausimų, kurių negalima suprasti vienareikšmiškai. Todėl natūralu, kad sprendimai turi būti pagrįsti pakankamai svariais teisiniais argumentais, visų pirma interpretuojant Konstitucijos normas. Todėl visai suprantama, kodėl Konstitucinio Teismo nutarimų konstatuojamosiose dalyse gausu teisės doktrinos elementų. Remdamasis vienokia ar kitokia teisės samprata, tam tikrais metodais, Konstitucinis Teismas interpretuoja Konstitucijos normas. Jis dėsto savo požiūrį į tokius konstitucinės teisės institutus kaip valdžių padalijimas ir valdžios ribos, pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės ir kita.

O gal Konstitucinis Teismas turėtų tenkintis vien minimalia argumentacija, gal reikėtų pabrėžtinai vengti doktrinos, mokslinio pobūdžio teisinių vertinimų, pagrindimų? Gal pasitenkinti vien siaura Konstitucijos normų interpretacija, tegul ir ne vienu metodu, bet nieko daugiau? Gal doktrina tik balastas Konstitucinio Teismo nutarime? Jei nebūtų aiškiai dėstomų doktrinos elementų, Teismas išvengtų kaltinimų, kad savo poziciją grindė ne tais motyvais, kad klausimą sprendė taikydamas netinkamas teises priemones. Kitaip sakant, reikia ar nereikia Teismui vengti doktrinos? Konstitucinio Teismo nutarime svarbi ne tik rezoliucija. Vienodai svarbus yra ir išplėstinės Teismo pozicijos, kodėl taip nuspręsta, išdėstymas. Doktrina rodo Teismo mąstymo eigą, logišką kelią į sprendimą. Negana to, be doktrinos Konstitucinio Teismo sprendimas būtų negyvas. Juk Konstitucinis Teismas – normų konstitucingumo teismas. Jo vertinimai – tai teisiniai mokslinio pobūdžio vertinimai. Konstituciniame Teisme dirbo ar dirba žinomi Lietuvos konstitucininkai (K. Lapinskas, A. Normantas, S. Stačiokas, J. Žilys), be to, jis dažnai remiasi specialistų – teisės mokslininkų ar kitų sričių mokslo atstovų išvadomis, kuriose taip pat gausu doktrinos vertinimų.

Atrodytų, be platesnių teorinių koncepcijų, konkrečių Konstitucijos normų interpretacija pakibtų ore. Doktrina – vienokios ar kitokios sampratos pagrindas. Ji lemia, kodėl pasirenkamas vienoks ar kitoks aiškinimo būdas arba jų derinys.

Europos šalių konstitucinių teismų konstitucinės justicijos praktika drąsiai leidžia teigti: daugelis jų nevengia doktrinos. Maža to, Vokietijos, Austrijos konstituciniai teismai tose šalyse yra pripažinti konstitucinės doktrinos kūrėjai. Panašiai galima apibūdinti Italijos ir Ispanijos konstitucinių teismų, Prancūzijos konstitucinės tarybos indėlį į savo šalių konstitucinės teisės mokslą. Tai pavyzdys “naujos demokratijos” valstybių konstitucinei justicijai. Pripažįstama, kad konstitucinės justicijos institucijų argumentacija reikšminga ne vien grynai teisinės praktikos, bet ir teisės mokslo požiūriu. Būtent minėtų šalių konstitucinių teismų nutarimų mokslinė svarba yra didelė. Tai – ne vien konstitucinio teismo teisėjų kolektyvinis požiūris. Tai – konstitucijos apsaugos institucijos, kuriai vienai suteikta teisė oficialiai interpretuoti konstituciją, požiūris. Tai – galutiniai atsakymai į klausimus, dėl kurių ginčijasi ne tik politikai, žiniasklaida ar visuomenė, bet ir teisės ar politikos procesus tyrinėjantys mokslininkai.

Konstitucinių teismų koncepcijų įtaka konstitucinės teisės mokslo raidai neabejotina. Šių koncepcijų negalima nepastebėti, nutylėti. Jos – teisinė realybė. Realybė, daranti įtaką teisei minčiai. Todėl originalių pasiūlymų, konstitucinių idėjų autoriai negali nepaisyti šios aplinkybės. Jiems tenka analizuoti, kaip pasiūlymas, idėja atitinka konstitucijos oficialaus interpretavimo doktriną. Kartu konstitucinės justicijos institucijų formuojama doktrina varžo bet kokių naujų teorijų reikšmę, yra lyg aukštai pakelta kartelė, kuriai įveikti reikalinga didesnė nei paprastai minties jėga. Gal neatsitiktinai skaitant kai kuriuos autorius galime pajusti net tam tikrą nuoskaudą, kad, konstituciniam teismui išdėsčius oficialų požiūrį, kitų autorių teoriniams ieškojimams tuo klausimu tenka tik antraeilė reikšmė.

3. Pagrindinis Konstitucinio Teismo uždavinys – garantuoti Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje. Vykdydamas šią funkciją, jis aiškina Konstituciją: atskleidžia jos principus,

gilinasi į konstitucinių normų turinį, nagrinėja, ar ginčijamas teisės aktas atitinka Konstituciją. Kaip minėjome, be teorinio pagrindimo Konstitucinio Teismo sprendimai nelabai įsivaizduojami. Atrodytų, apie Konstitucinio Teismo formuluojamą konstitucinę doktriną galėtume kalbėti kaip apie tam tikrą teorinių nuostatų, idėjų, koncepcijų, t.y. tam tikrą teorinę sistemą, kurią Teismas nuolat plėtoja. Tai – gyvas darinys, sistema, kuri po kiekvieno sprendimo įgyja vis naujų bruožų, papildomų akcentų. Nesiimdami plačiau nagrinėti šio teisinių idėjų „ansamblio“, aptarsime tik kelis šio teorinio statinio aspektus.

Visų pirma Konstituciniam Teismui reikėjo suformuoti pačios Konstitucijos sampratos teoriją – kiekvienu nutarimu reikėjo vis labiau pagrįsti ją kaip aukščiausios galios teisės normų, principų ir vertybių sistemą, turinčią specifinę paskirtį, atliekančią reikšmingą socialinės tikrovės vaidmenį. Todėl Konstitucinio Teismo nutarimuose aiškinami konstituciniai principai, svarbiausios konstitucinės vertybės. Konstitucija traktuojama kaip svarbiausias teisinis visuomenės konfliktų sprendimo visuomenėje mechanizmas.

Valdžios ribos, valstybės institucijų santykis su žmonėmis – bene svarbiausia konstitucinė problema. Šios problemos sprendimas atskleidžia pačios Konstitucijos esmę. Kokia reikšmė skiriama žmogui konstitucinėje sistemoje? Problemos sprendimo raktą Konstitucinis Teismas rado pačioje Konstitucijoje: „Valdžios galias riboja Konstitucija“, „Valdžios įstaigos tarnauja žmonėms“ (5 str.). Konstitucijos 18 str., kuriuo prasideda skirsnis „Žmogus ir valstybė“, skelbia: „Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės“. Tai pamatinė, žmogaus teises ir laisves ginanti norma.

Žmogaus teisės – šiuolaikinės civilizacijos esminė vertybė. Žmogaus teisės yra ne vien teisinė, bet ir filosofinė, politinė, dorovinė kategorija. „Naujausių laikų humanistinės teorijos paprastai remiasi tuo, kad žmogus nuo gimimo turi nuo jo asmens neatskiriamas pamatines ir nekintamas teises bei laisves. Žmogaus prigimtis yra pirminis prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių šaltinis“ – teigiama Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 20 d. nutarime.

Paprastai įstatymo normoje prigimtinis žmogaus teisių ir laisvių pobūdis nėra tiesiogiai įtvirtinamas. Tai visų pirma yra teisės doktrinos sritis. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje tiesiogiai įtvirtintus žmogaus teisių ir laisvių prigimtines esmę, bet koks žmogaus teisių ir laisvių aiškinimas galimas tik pripažįstant jų prigimtinių pobūdį, t.y. prigimtine teisė tapo pozityviosios teisės dalimi. Tai yra konstitucinis pagrindas žmogaus teises ir laisves traktuoti kaip pirminį ir svarbiausią pradą, teisinių vertybių skalėje užimančią aukščiausią vietą. Būtent šios nuostatos ir tapo Konstitucinio Teismo plėtojamos pagrindinių teisių doktrinos pagrindu.

Toks pagrindinių žmogaus teisių prigimties pripažinimas turi reikšmės ir interpretuojant Konstitucijos normas bei principus. Kaip pažymėta ne viename Konstitucinio Teismo nutarime, Konstitucijos interpretacija negali būti tokia, kad jos pagrindu būtų paneigtos prigimtines žmogaus teisės ir laisvės. Tai – principinė konstitucinės justicijos nuostata. Žinoma, tai nereiškia, kad Konstitucijoje, siekiant laiduoti visą konstitucinių vertybių sistemą, negali būti nustatytos šių prigimtinių teisių ribos. Tačiau ribų nustatymu negalima paneigti pagrindinių teisių ir laisvių esmės.

Žmogaus teisių doktrinai ypač buvo reikšminga Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Išvadoje nurodyta, jog prigimtinių žmogaus teisių pobūdžio pripažinimas reiškia, kad joks teisės aktas negali nustatyti baigtinio teisių ir laisvių sąrašo. Todėl įvairių šalių konstitucijose, įvairiuose tarptautiniuose dokumentuose žmogaus teisių apsaugos klausimais pagrindinių teisių ir laisvių sąrašai yra nevienodi, skiriasi ir jų turinio išdėstymas. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas žmogaus teisių ir laisvių katalogas iš esmės atitinka tarptautinius žmogaus teisių ir laisvių standartus. Taip pat šiame Konstitucinio Teismo sprendime reikšmingos yra išvados dėl nediskriminacijos garantijų, tikėjimo laisvės, draudimo versti dirbti priverstinį ir privalomą darbą ir kt.

4. Žmogaus teisių, kaip svarbiausios konstitucinės vertybės, samprata lemia daugelį Konstitucinio Teismo formuluojamų koncepcijų. Pirmiausia, kaip minėta, pačios Konstitucijos kaip akto, ribojančio valdžios galias ir užtikrinančio individo teisių apsaugą, koncepcija; Konstitucijos normų ir principų interpretavimo pasirenkant tokią interpretavimo sistemą, kurią įkūnija pati Konstitucija ir visų pirma – laiduojant žmogaus teises, jų prioritetą.

Ne vienoje byloje Konstitucinis Teismas sprendė, kokios pareigos šių teisių apsaugos atžvilgiu tenka valstybei, įstatymų leidėjui. Šie klausimai Konstitucinio Teismo nutarimų konstatuojamojoje dalyje susilaukė apibendrinančių atsakymų. Štai 1998 m. gruodžio 8 d. nutarime konstatuota, kad "(...) žmogaus gyvybė ir orumas, kaip išreiškiantys žmogaus vientisumą ir jo nepaprastą esmę, yra aukščiau įstatymo (...). Žmogaus gyvybė ir orumas vertintini kaip ypatingos vertybės. Konstitucijos paskirtis tokiu atveju yra užtikrinti šių vertybių gynimą ir gerbimą. Tokie reikalavimai keliami visų pirma pačiai valstybei". Kitoje byloje Konstitucinis Teismas teigė: "Atsižvelgiant į tai, kad valdžios galias riboja Konstitucija (5 straipsnis), įstatymų leidėjas negali priimti sprendimų, kurie varžytų Konstitucijos 42 straipsnio įtvirtintą mokslo, tyrimų bei dėstyimo laisvę (...)" [4, 11].

Taigi Konstitucinio Teismo dėmesio centre – įvairūs Konstitucijoje įtvirtintų pagrindinių teisių aspektai. Tai – asmenybės vientisumas, "žmogaus gyvybė ir orumas sudaro asmenybės vientisumą. Gyvybė ir orumas yra neatsiejamos žmogaus savybės, todėl negali būti traktuojamos atskirai" (Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 8 d. nutarimas). Teismas konkretino įvairias teises. Antai jis nurodė: "Konstitucijose piliečiams laiduojama teisė kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą – tai sukonkretinta įsitikinimų ir informacijos laisvės forma. Todėl darytina išvada, kad ši konstitucinė piliečio teisė galėtų būti ribojama iš esmės laikantis (...) Konstitucijos 25 straipsnyje nustatytų sąlygų. Kartu negalima nepastebėti ir Konstitucijos 33 straipsnio 2 dalies normos ypatumų (...)" [5, 55].

Atskleisdamas Konstitucijos principus, Konstitucinis Teismas 1997 m. lapkričio 13 d. nutarime pažymėjo, kad itin svarbūs Konstitucijoje įtvirtinti ar iš jos tiesiogiai kylantys lygybės įstatymui, teisingumo, humanizmo principai. Vadovaujantis šiais principais priimamas įstatymo vertinimas gali padėti tinkamai išreikšti teisės normų turinį, teisingai įvertinti nustatomus teisinius padarinius, išvengti galimų prieštaravimų tiek teisės šakos, tiek teisės sistemos atžvilgiu.

Pagrindinių laisvių ribojimo teorija – sritis, kurioje Konstitucinio Teismo įnašas itin svarbus. 1998 m. kovo 10 d. nutarime jis suformulavo nuostatą, kad laisvės ribojimas visada turi būti suvokiamas kaip išimtinio pobūdžio priemonė. Ribojimo išimtinumas, Teismo nuomone, reiškia, kad Konstitucijoje nustatytų ribojimo pagrindų negalima aiškinti juos išplečiant, kad kiekvienu atveju ribojimo pobūdis, mastas turi atitikti siekiamą tikslą (vadinamosios pusiausvyros reikalavimas). Kitus pagrindinių teisių ribojimo teorijos aspektus regime ne viename Konstitucinio Teismo sprendime. Antai 1997 m. vasario 13 d. nutarime teigiama, kad įstatymais apibrėžiant teisių įgyvendinimo ribas būtina atsižvelgti į atitinkamų teisių (ar laisvių) paskirtį ir prasmę ir Konstitucijoje nustatytas jos ribojimo galimybes bei sąlygas. Ieškant atsakymo į klausimą, ar konkretus ribojimas yra būtina reikalingas demokratinėje visuomenėje, pirmiausia reikia išsiaiškinti ribojimo tikslus ir paskirtį arba nustatyti, ar ribojimo priemonės yra proporcingos siekiamiems teisėtiems tikslams.

Dar vienas konstatuotas ribojimo aspektas – kai konfliktas kyla tarp lygiaverčių konstitucinių vertybių. Konstitucinis Teismas pripažino, kad "tokiais atvejais atitinkamais apribojimais neturėtų būti smarkiai pažeidžiama buvusi jų pusiausvyra" [6, 27].

Konstitucinis Teismas, būdamas konstitucinės doktrinos kūrėjas ir veikdamas kaip konstitucinės justicijos institucija, vykdo ne vien pagrindinių teisių apsaugos funkciją. Žmogaus teisių užtikrinimo požiūriu ne mažiau svarbi yra pagrindinių teisių skleidimo ir įtvirtinimo funkcija. Tai reiškia, kad Konstitucinio Teismo veikla, jo nutarimų konstatuojamosios dalies argumentai, pati pagrindinių teisių idėja turi veiksmingai skverbtis į kitas teisės šakas, o jų normų taikymo praktika, t.y. Konstitucinio Teismo pripažinta pagrindinių teisių ideologija ar filosofija taptų visos teisės sistemos, visų šakų ar sričių svarbiu elementu. Tai yra papildomas, bet ne mažiau svarbus Konstitucinio Teismo uždavinys.

Konstitucinio Teismo pasiūlyta konstitucinių normų, įtvirtinančių pagrindines teises, interpretacija ar koncepcija – tik pradinė. Ji provokuotų tolesnę interpretaciją konkrečioje teisės šakoje, institute, jau gerokai nutolusiuose nuo pačios Konstitucijos. Pažymėtina, kad tokia įtaka regima VFR, Austrijos konstitucinės justicijos praktikoje, taip pat Italijoje, kiek mažiau – Prancūzijoje ir Ispanijoje. Konstitucijos interpretacijos daro įtaką pozityvinei teisei, Konstitucinio Teismo doktrinos – bendrajai teisės doktrinai.

Žinoma, turime pripažinti, kad konstitucinių pagrindinių teisių doktrinos įsiskverbimo į įvairias teisės šakas mastas priklauso nuo Konstitucinio Teismo galios įtikinti bendruosius teismus bei mechanizmų, kurie jam būtų užtikrinti, kad būtų įpareigota pritarti jo doktrinai (pavyzdžiui, labai efektyvūs mechanizmai yra VFR, kitur jų forma ne tokia aiški), taip pat nuo teisminės konstitucinės teisės dėstymo universitetuose arba valdininkų ar teisėjų rengimo mokyklose būdo. Taigi galima kalbėti apie Konstitucinio Teismo įtaką šiuo aspektu.

5. Konstitucinio Teismo, interpretuojančio Konstitucijos normas, akiratyje nuolatos regime demokratinės teisinės valstybės koncepciją. Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje tarp svarbiausių Lietuvos siekių yra įrašytas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės siekis – konstitucinės sistemos pagrindas, kriterijus, į kurį atsižvelgiant galima suprasti pačios Konstitucijos normų turinį bei vertinti, ar įstatymai ir kiti teisės aktai atitinka Konstituciją. Todėl Konstitucinis Teismas ne viename nutarime, interpretuodamas Konstitucijos normas, turėjo atskleisti įvairius teisinės valstybės koncepcijos aspektus. Matyt, turime sutikti su L. Garlickiu, teigiančiu, kad “(...) demokratinė teisinė valstybė yra suprantama kaip ne vieno principo, kuris pats gali būti savarankiška tikrinimo norma, kolektyvinė išraiška” [7, 36]. Tuo labiau, kad šis principas apima ir pagrindinių teisių ir laisvių apsaugos, valstybės valdžios organizacijos, laikantis valdžių padalijimo, teisės viršenybės ir kitus principus.

Iš Konstitucinio Teismo nutarimų matyti, kad Teismas nesitenkina formaliu konstatavimu, kad tokia galima laikyti valstybę, kurios veiklą saisto teisės ir laisvės. Teismo manymu, ji susiformuoja kaip garantijų nuo valdžios savivalės sistema, kaip save reguliuojanti pilietinė nuomonė. Remdamasis šiuo principu Konstitucinis Teismas 1994 m. sausio 19 d. nutarime pažymėjo, kad teisinėje valstybėje iš sandorių kylantys ginčai sprendžiami civilinės teisenos tvarka, ir kad tuo atveju, kai valstybė yra civilinio ginčo šalis, ji neturėtų nustatydamas imperatyvią normą spręsti civilinio ginčo savo naudai (individo teisių gynbai šios nuostatos labai svarbios). 1994 m. birželio 27 d. nutarime dėl Butų privatizavimo įstatymo kai kurių normų konstitucingumo Konstitucinis Teismas, remdamasis demokratinės teisinės valstybės principais, pažymėjo, kad reikia atsižvelgti į tai, kad priimtas naujas įstatymas negali susiaurinti ar pažeisti tų savivaldos garantijų, kurios yra įtvirtintos Konstitucijoje ir detalizuojamos įstatymuose. Taigi atskleistos dar trys reikšmingos šio principo ypatybės: Konstitucijos viršenybė, įstatyminio reguliavimo darnos svarba, savivaldos garantijų laidavimas.

1993 m. gruodžio 13 d. nutarime Konstitucinis Teismas atviros, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekius, įrašytus Konstitucijos preambulėje, atskleidė konkrečios teisės šakos požiūriu. Jis pažymėjo: “Teismas nurodė: “Baudžiamosios teisės požiūriu tai reiškia, kad siekiama sukurti tokią visuomenę, kuri yra pakankamai laisva ir saugi nuo nusikalstamų veiksmų. Tačiau negalima teigti, kad visuomenė yra teisinga ir humaniška, jeigu nusikaltėliai gali elgtis laisviau negu žmonės, kurie laikosi įstatymo reikalavimų (...) Nusikalstamumo struktūra ir dinamika negali daryti įtakos sprendžiant klausimą, ar kuri nors bausmė atitinka Konstitucijos nuostatas, tačiau nevertinti situacijos ir netiesioginio poveikio, daromo šiam reiškiniui nustatytais bausmėmis, negalima” [8, 52].

Konstitucinio Teismo nutarimuose regime ir kitus šios koncepcijos elementus. Antai 1994 m. birželio 27 d. nutarime teigiama, kad demokratinėje teisinėje valstybėje valdžia priklauso tautai. Aukščiausią suverenią galią tauta vykdo tiesiogiai arba per savo išrinktus atstovus. Įgyvendindamas valstybės valdžią, įstatymų leidėjas leidžia įstatymus, kurie yra pirminiai aktai, išreiškiantys įstatymų leidėjo valią ir turintys aukščiausią teisinę galią. Į įstatymo sritį patenka ir tie subjektai, kuriems valstybė garantuoja autonomiją. Tačiau priimtas naujas įstatymas negali susiaurinti ar pažeisti tų savivaldos garantijų, kurios yra įtvirtintos Konstitucijoje ir detalizuotos įstatyme. Valstybė turi laiduoti, kad mokslo įstaigose laisva mokslinės veiklos teisė išliks nepakeista, kartu užtikrinti ir reikiamas materialias bei tinkamas šios veiklos sąlygas. Šios koncepcijos samprata darosi vis aiškesnė ir Konstituciniam Teismui padarius tokias išvadas: “Teisinės demokratinės valstybės nuostata, kad žmogaus teises ir laisves gina įstatymas, yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos skirsnyje “Žmogus ir valstybė”. Žmogaus teisę į gyvybę saugo įstatymas (19 str.), “Žmogaus orumą gina įstatymas” (21 str.) ir kt.”. (Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 26 d. nutarimas). “Teisėjo ir teismo nepriklausomumą sąlygoja ir asmens teisė turėti bešališką ginčo arbitražą. Tokia teisė reiškia, kad teisinėje valstybėje kiekvienam užtikrinama galimybė savo teises ginti teisme tiek nuo

kitų asmens, tiek nuo neteisėtų valstybės institucijų ar pareigūnų veiksmų. Ypač svarbu tai garantuoti, kai iškyla konfliktas dėl prigimtinių teisių ir laisvių” (Konstitucinio Teismo 1997 m. spalio 1 d. nutarimas).

6. Valdžių padalijimo principas yra daugelio Konstitucinio Teismo sprendimų išėities pozicija. Tai yra demokratinės valstybės organizacijos ir veiklos principas, į kurį atsižvelgdamas Konstitucinis Teismas sprendžia valdžios institucijų ir asmens santykių teisinio reguliavimo problemą. Neretai sakoma: konstitucija – tai valdžios teisinės ribos. “Konstitucionalizmas reiškia apribotą valdžią” [9, 13].

Aiškindamas šį principą, Konstitucinis Teismas 1995 m. spalio 25 d. nutarime pažymėjo, kad jis reiškia, jog įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teismų valdžios turi būti atskirtos, pakankamai savarankiškos, bet kartu turi būti jų pusiausvyra. Kiekvienai valdžios institucijai yra nustatyta jos paskirtį atitinkanti kompetencija, kurią lemia tos valdžios institucijos vieta tarp kitų valdžios institucijų, jos įgaliojimų santykis su kitų institucijų įgaliojimais. Todėl Seimas, kurį sudaro tautos atstovai – Seimo nariai, leidžia įstatymus, svarsto Ministro Pirmininko pateiktą Vyriausybės programą, prižiūri Vyriausybės veiklą, skiria atitinkamus valstybės pareigūnus, sprendžia kitus Konstitucijoje numatytus klausimus. Respublikos Prezidentas, būdamas valstybės vadovas, atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam pavesta Konstitucijos ir įstatymų. Vyriausybė tvarko krašto reikalus, vykdo įstatymus ir Seimo nutarimus, rengia ir vykdo Seimo patvirtintą valstybės biudžetą, įgyvendina kitus įgaliojimus. Teismai vykdo teisingumą.

Ne viename Konstitucinio Teismo nutarime interpretuotas valdžių padalijimo principas svarbus ne tik teisiniu požiūriu, bet ir platesniu mastu. Įsigaliojus 1992 m. spalio 25 d. tautos referendumu priimtai Konstitucijai, iš esmės pakito ankstesnė, Lietuvos Respublikos Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme įtvirtinta valdžios institucijų sistema. Valdžių padalijimo principas buvo realiai įgyvendintas. Tokios normos kaip Laikinojo Pagrindinio Įstatymo 78 str. 1 dalies norma “Aukščiausiasis Lietuvos Respublikos valstybinės valdžios organas yra Lietuvos Respublikos Taryba” (būtent – aukščiausiasis, o ne įstatymų leidybos) – jau praeitis, nors politinių kampanijų metu kartais rimčiausiai diskutuojama, kuri valdžia viršesnė, kieno mandatas svaresnis. Vadovaujantis Konstitucijoje įtvirtintu valdžių padalijimo principu, toks santykių aiškinimas absurdiškas, nes kiekviena valdžia viršausia savo srityje. Todėl Konstitucinio Teismo sprendimuose ne tik regime paties principo konstatavimą, čia ne tik juo remiamasi, bet ir aiškinami, interpretuojami įvairūs jo aspektai. Pirmiausia dėl jų reikšmės nagrinėjant bylą, o kartu siekiant, kad konstitucinės teisinės vertybės būtų ne tik priimtos, bet ir suprastos. Suprastos visų pirma tų, kurie tiesiogiai tvarko bendruosius reikalus. Taip pat ir visuomenės.

Ne mažiau svarbus ir kitas valdžių padalijimo principo aspektas – valdžios ne tik savarankiškos, bet ir bendradarbiauja. “Įgyvendinant bendruosius valstybės uždavinius ir funkcijas valstybės institucijų veikla grindžiama jų bendradarbiavimu, todėl jų tarpusavio sąveika apibūdinama kaip tarpfunkcinė partnerystė. Vienas iš valstybės institucijų bendradarbiavimo užtikrinimo būdų yra Vyriausybės atsakingumo parlamentui principas, įtvirtintas daugelio Europos valstybių konstitucijose”, – konstatuojama Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 10 d. nutarime. Taip įtvirtintas vadinamasis pasitikėjimo ryšys tarp įstatymų leidžiamosios valdžios ir Vyriausybės atspindi klasikinės valdžių padalijimo doktrinos lankstumą. Tokios, kokia ji taikoma daugelyje Europos šalių.

Tarpfunkcinės partnerystės sąvokos įtvirtinimas akivaizdžiai rodo, kad konstitucinė justicija valdžių funkcijų klausimus suvokia ne vien statiškai, tam tikru metu, bet ir yra linkusi juos vertinti kaip besitęsiantį procesą, kurio vieni padariniai matomi iš karto, kiti iškyla po tam tikro laiko.

Įvairūs principo aspektai plėtoti vėlesniuose Konstitucinio Teismo nutarimuose. Antai 1998 m. balandžio 21 d. nutarime Konstitucinis Teismas, aptardamas valdžios institucijų funkcijas, nurodo jų atsvaros, kontrolės ir partnerystės galimybes, t.y. ryšių daugiaprasmiškumą, grindžiamą konkrečiais, susijusiais su kitomis institucijomis įgaliojimais. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Prezidentas turi teisę skirti Ministrą Pirmininką, tačiau šią teisę įgyvendinti gali tik gavęs Seimo pritarimą (Konstitucijos 67 str. 6 punktą, 84 str. 4 ir 5 punktai, 92 str. 1 dalis). Seimas skiria Aukščiausiojo Teismo teisėjus ir šio Teismo pirmininką

(Konstitucijos 67 str. 10 punktas), bet tam būtinas Lietuvos Respublikos Prezidento teikimas (Konstitucijos 84 str. 11 punktas). Seimas steigia ir panaikina Lietuvos Respublikos ministerijas, tačiau tam reikia Vyriausybės siūlymo (Konstitucijos 67 str. 8 punktas) ir t.t.

Konstitucinis Teismas skiria dvi valstybės valdžios institucijų įgaliojimų rūšis. Vieni jų įtvirtinti tiesiogiai Konstitucijoje, kiti – įstatymuose. Konstitucinis Teismas minėtame nutarime pažymėjo, jog įgaliojimų nustatymas Konstitucijoje reiškia, kad tokių įgaliojimų viena valstybės valdžios institucija negali iš kitos perimti, perduoti ar atsisakyti jų, tokie įgaliojimai negali būti koreguojami įstatymais ir kitais teisės aktais, išskyrus pačios Konstitucijos pakeitimą. Kiek kitoks yra įstatymuose nustatomų įgaliojimų pobūdis. Tokių įgaliojimų pavyzdys – Konstitucijos 84 str. 10 punktas, kuriame nustatyta, kad Lietuvos Respublikos Prezidentas “nustatyta tvarka skiria ir atleidžia įstatymų numatytus valstybės pareigūnus”. Šiuos įgaliojimus nustato įstatymų leidėjas. Tačiau ir šiuo atveju jis turėtų vadovautis Konstitucijos principais ir normomis.

Pažymėtina, kad vienuose sprendimuose Konstitucinis Teismas interpretuoja ir analizuoja valdžių padalijimo principą tiesiogiai, tiek jį nurodydamas, tiek pasiremdamas konkrečiomis Konstitucijos normomis ir tuo grįsdamas išvadą dėl valdžios institucijų veiklos ribų. Kituose sprendimuose šis principas suvokiamas kartu su kitais konstituciniais principais ar taisyklėmis, t.y. platesniu aspektu, jį siejant su demokratine teisine valstybe, žmogaus teisių ir laisvių apsauga ir t.t.

Ypač reikšmingos konstitucinės kompetencijos ribos garantuojant, kad bus užtikrinta Konstitucijos 5 str. 3 dalies nuostata, jog “valdžios įstaigos tarnauja žmonėms”. Žmogaus teisių ir laisvių doktrinoje valstybė traktuojama ir kaip šių teisių bei laisvių svarbiausias garantas, ir kaip subjektas, potencialiai galintis pažeisti šias teises bei laisves. Todėl, jei norima iš tikrųjų laiduoti “laisvės įgyvendinimą, reikia visų pirma ją apsaugoti nuo gresiančių pavojų” [10, 192]. Tik realiai įgyvendinant valdžių padalijimo principą įmanoma sustiprinti žmogaus teisių garantijas. Valstybės valdžia suskaidoma į santykinai savarankiškas šakas: įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teismų. Šioms valdžioms pagrindinių teisių ir laisvių srityje tenka skirtingi, tačiau vienodai svarbūs vaidmenys. Kiekvienai valdžios institucijai suteikiama jos paskirtį atitinkanti kompetencija.

Atrodytų, kad apibendrinę Konstitucinio Teismo praktiką šioje veiklos srityje galėtume konstatuoti, jog Konstitucinis Teismas, interpretuodamas Konstitucijoje įtvirtintą valdžių padalijimo principą, siekia užtikrinti veiksmingą asmens teisių ir laisvių apsaugą, valdžios institucijų savitarpio kontrolę, institucijų funkcinių uždavinių vykdymą, pačios valdžios institucijos ir jos kompetencijos apsaugą, ne tik valdžios institucijos savarankiškumą, bet ir jos tarpusavio sąveiką bei funkcinį bendradarbiavimą. Sprendžiant ginčus siekiama gražinti Konstitucijoje nustatytą, bet kokios nors institucijos veiksmais pažeistą institucijų pusiausvyrą, neleisti vienai institucijai kištis į kitos institucijos veiklos sritį, apriboti įgaliojimus.

7. Jeigu kalbame apie Konstitucinio Teismo plėtojamą doktriną, matyt, negalėtų neiškilti klausimų, kokios mokyklos taisyklėmis vadovaujamesi, kokios idėjos šiam doktrinų kūrėjui yra esminės, kas padeda apsispręsti?

Matyt, net be nuodugnesnės analizės galime konstatuoti: Konstitucinis Teismas yra amžinai “jaunos” konstitucinės teisės klasikinės mokyklos “mokinys”. Ši mokykla kadaise siekė, spręsdama konstitucines problemas, išsilaisvinti iš visko, kas nėra teisė. Atitinkamas sprendimas buvo priimamas operuojant teisiniais metodais, sąvokomis, kategorijomis. Nors XX a. šią mokyklą nustelbė sociologinės mokyklos, politologinio pobūdžio kryptys, tačiau konstitucinėje justicijoje ji vyrauja.

Klasikinės konstitucinės teisės mokyklos bruožai – siekimas visų pirma konstitucijos ir kitų konstitucinės teisės šaltinių normas tirti teisiniais metodais (t.y. teisinė jų analizė), dėmesys valstybei, valdžiai kaip teisinėms kategorijoms. Ši kryptis įtvirtino laisvos demokratinės visuomenės vertybes: konstitucionalizmą, pliuralizmą, teisinės valstybės idėją ir kt. Pažymėtina, kad mokyklai nesvetimi ir žmogaus teisių vertinimai: pvz., 1932 m. Lietuvoje pasirodžiusioje šios mokyklos klasiko A. Esmeino “Konstitucinių teisių principų” I tomo skyrelyje “Valstybės teisių ribos” buvo rašoma, jog tai, kad “individus turi senesnių ir aukštesnių teisių už valstybės teises ir kad todėl valstybė turi jas gerbti, yra viena iš pagrindinių ir reikšmingiausių mūsų amžiaus idėjų” [11, 41].

“Naujosios demokratijos” šalyse klasikinė mokykla atgijo modernizuotos formos, bet išsaugojusi tradicinius šios mokyklos bruožus. Jai būdingas siekis ribotis nuo politikos ar sociologijos mokslų. Tai – tradicinis konstitucionalizmas. Tyrimuose dominuoja teisinė analizė, nors modernizuotos klasikinės juridinės krypties atstovai valstybės nebetraktuoja vien kaip teisinės konstrukcijos, bet regi ir kai kuriuos politinius-sociologinius aspektus. Pagrindinės teisės ir laisvės – sudedamasis šios teorijos elementas, įprasminąs teisinį normiškumą, teisinės analizės metodams suteikiąs aiškią vertybinę orientaciją.

Konstitucinio Teismo akiratyje – Konstitucija ir tiriama norma, jų interpretacija, todėl natūralu, kad akys visų pirma krypsta į normas. Rasti reikiamas normas, jas tinkamai interpretuoti (taip pat prireikus iš normų visumos formuluoti teisinį principą) – taip priimamas sprendimas. Konstitucinės normos tyrimas, jų turinio atskleidimas, tam tikrų tipologijų nustatymas, principų “atradimas” – tai Konstitucinio Teismo veiklos sritys.

Pati Konstitucija – svarbiausia teisinio nagrinėjimo medžiaga, lemianti ir atitinkamus jos tyrimo metodus. Konstitucijos, kaip vieningos visumos suvokimas, abstrakčių, labai bendro pobūdžio normų turinio aiškinimas naudojantis visomis teisinėmis priemonėmis (gramatinis, sisteminis, istorinis, teleologinis, lyginamasis, analogijos ir kiti Konstitucijos interpretavimo metodai) nulemia ir Konstitucinio Teismo tyrimus konkrečiose bylose.

Kartais Konstitucinis Teismas teisinio tyrimo metu pasiekia politikos ar socialinių mokslų nagrinėjamas sritis. Dažniausiai Konstitucinio Teismo pozicija – sustoti paaiškinus, kad “tuos klausimus nagrinėja politikos mokslas” ar kad tas ar kitas subjektas turi “politines veikimo galimybes”. Ar tokia pozicija išliks ir toliau? Greičiausiai taip. Nors 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime dėl Baudžiamojo kodekso 105 str. sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Konstituciją Konstitucinis Teismas, pradėdamas savo tyrimą, konstatavo: “(...) mirties bausmės teisėtumo problema nagrinėtina įvairiais aspektais” ir, sprenddamas šį klausimą ne tik atliko Konstitucijos normų teisinę analizę, bet ir rėmėsi kriminologijos doktrina (“Kriminologijos doktrina vienareikšmiškai pripažino, kad bet kuri viena atskirai paimta priemonė, skirta nusikalstamumo kontrolei (kriminalinė bausmė, dorovinė, auklėjamojo pobūdžio ar prevencinė priemonė, teismų ar kitų teisėsaugos institucijų veikla ir pan.) neduoda norimo efekto (...). Socialiniai sukrėtimai, dorovinių nuostatų deformacijos bei kiti neigiami veiksniai ir toliau gali daryti įtaką žmonių antisocialiniam elgesiui” [12, 103]. Nutarime aptariamas prieštaringas mirties bausmės vertinimas visuomenėje, bausmių griežtinimo politikos rezultatai, humanistinių idėjų įsitvirtinimas teisinėje visuomenėje ir teisės aktuose. Taip socialinių mokslų argumentai įsibrauna į teisinės analizės sritį.

Kas tai? Išimtinis išskirtinumas, nulemtas nagrinėjamos bylos ypatingumo, ar pirmas naujos tendencijos požymis? Laikas parodys. Net jei tai ir tam tikra nauja tendencija, tai ji grindžiama neteisinais metodais. Konstitucinio Teismo praktikoje jai vis dėlto tektų tik fakultatyvinė reikšmė. Ši sritis svarbi tiek, kiek būtina papildyti grynai teisine argumentacija.

Pagarba Konstitucijos tekstui, siekimas atskleisti Konstitucijos normų prasmę teisiniais metodais, visapusiška interpretavimo technika – tai klasikinės mokyklos nesenstantis arsenalas, perimtas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo. Perimtas, kad padėtų priimti sprendimus ir kartu toliau plėtoti Konstitucinio Teismo doktriną.

8. Vietoj išvadų. Drąsiai galima konstatuoti, kad idėjos, teorijos, koncepcijos, kuriomis grindžiami Konstitucinio Teismo nutarimų sprendimai – reikšminga lietuviškosios konstitucinės doktrinos dalis. Reikia pažymėti, kad pirmiausia dėl Konstitucinio Teismo veiklos Konstitucija yra ne didingas teisės paminklas, o “gyva” teisė. Teisė, kuriai gyvybę teikia Teismo formuluojama doktrina. Teismo sprendimų, užtikrinančių Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje, idėjos daro įtaką tiek teisės praktikai, tiek teisės mokslui. Abiem atvejais svarbu ne tik Konstitucinio Teismo nutarimų privalomumas, bet ir argumentacijos mokslinis pagrįstumas, teisinės analizės nuodugnumas, teisinio mąstymo originalumas.

Atskleisdamas Konstitucijos esmę, interpretuodamas jos principus ir normas, saugodamas konstitucines vertybes, Konstitucinis Teismas ypač kreipia dėmesį į žmogaus teisių ir laisvių, teisinės valstybės, valdžių padalijimo ir kitas konstitucines idėjas. Tai yra teismo plėtojamos konstitucinės doktrinos pagrindas. Tikėtina, kad šios Konstitucinio Teismo plėtojamos koncepcijos bei jo konstitucinių ieškojimų visuma taps svarbiu teisės studijų ir tyrinėjimų objektu.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. **Bergel J. L.** Théorie générale du droit (Méthodes du droit). – Paris, Dalloz, 1989.
2. **Favoreu L.** Europe occidental // Le contrôle juridictionnel des lois. Légitimité, effectivité et développements récents. – Paris, Economica, PUAM, 1986.
3. **Žilys J.** Konstitucinis Teismas ir Lietuvos teisės raida // Konstitucinė justicija: dabartis ir ateitis. – V., Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1998.
4. **Konstitucinio Teismo** 1994 m. birželio 27 d. nutarimas “Dėl Lietuvos butų privatizavimo įstatymo normų, numatančių aukštųjų mokyklų bendrabučių kambarių privatizavimą, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai ir sprendimai. T. 2. – V., 1994.
5. **Konstitucinio Teismo** 1998 m. kovo 10 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 20 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Konstitucinio Teismo nutarimai ir sprendimai. T. 10. – V., 1998.
6. **Konstitucinio Teismo** nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 1 ir 30 straipsnių, Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 1, 3 ir 11 straipsnių”, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. vasario 2 d. nutarimo Nr. 179 “Dėl alkoholio reklamos kontrolės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijoje” // Konstitucinio Teismo nutarimai ir sprendimai. T. 8. – V., 1997.
7. **Garlicki L.** La jurisprudence du tribunal constitutionnel polonais (1991-1995). – Varsovie, Trybunal konstytucyjnyj Wydawnictwa. – 1997.
8. **Konstitucinio Teismo** 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio 2 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai ir sprendimai. T. 1. – V., 1994.
9. **Haeyk F.** Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė. T. 1. – V., Eugrimas, 1998.
10. **Rivero J.** Les libertés publiques. T. 1. – Paris, PUF, 1991.
11. **Esmein A.** Konstitucinės teisės principai (prancūzų ir palyginamoji). T. 1. I dalis. – Kaunas, Teisininkų draugijos leidinys, 1932.
12. **Konstitucinio Teismo** 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai” // Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai ir sprendimai. T. 11. – V., 1999.

Certain Features of the Activity of Constitutional Court as a Creator of the Constitutional Doctrine

E. Jarašiūnas

The Constitutional Court of Lithuania

SUMMARY

The Constitutional Court is a peculiar creator of the doctrine. Notably, the doctrines of constitutional law and the heritage of pre-war scholarly thought have been those guidelines that led to formation of the constitutional review in the Lithuanian constitutional system. Therefore the emergence of the institution of the constitutional review is marked by the doctrine.

The Constitutional Court is a state institution, which rules in the disputes over the constitutionality of legal acts. The decisions of the Constitutional Court are legal practice revealing values and ideas of law embodied in the Constitution. The doctrine indicates the orientation of the

Court, as well as the course of its thought. The assessments by the Court are of scientific nature. It goes without saying that the topics of the investigation of the Constitutional Court are determined by the petitions of the subjects entitled to appeal to the Constitutional Court.

The influence of the legal ideas raised by the Constitutional Court on the legal practice, science of law, and social consciousness is evident. It is possible, it seems, to speak about the system of the ideas, theories and concepts formulated by the Court. This may be called the doctrine, which is being shaped by the Court.

Not attempting to present an overall assessment of the doctrine developed by the Constitutional Court, in the article one tried to analyse as to how individual legal conceptions, i.e. those of the main rights and freedoms, separation of powers, state under the rule of law, are developed, and how the Court, adopting new decisions, brings to light still new aspects of these ideas.

An analysis of the activities of the Constitutional Court as a creator of the constitutional doctrine permits to assert that the Constitutional Court gives priority to the legal methods characteristic of the classical school of constitutional law. True, the legal argumentation in some decisions is backed by the knowledge from other social sciences. So far we do not think that these individual cases are the beginning of a new tendency.